Відзив
офіційного опонента Кушніра В.Г. на дисертацію Тарнавського Романа Богдановича «Народознавство у Львівському університеті наприкінці XIX – в першій половині XX ст.: контексти, дискурси, наукові зв'язки», представленої до захисту на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук. Спеціальності 07.00.01 – історія України та 07.00.05 – етнологія

Багата і змістовна історія Львівського національного університету імені Івана Франка не втрачає своєї актуальності і кожне покоління дослідників відкриває нові сторінки історії університетського життя, студентської і викладацько-професорської спільноти, ролі університету в освітньому, культурному і політичному процесі міста, регіону, загальнодержавному контексті.

Широкий тематичний спектр наявних наукових розвідок віддзеркалює історію університету достатньо повно, що не означає, однак, що всі теми достатньо досліджені і не потребують залучення нових джерел, ґрунтовного аналізу, сучасних підходів осмислення історіографічного процесу, зокрема у сфері народознавства. Тому Роман Богданович зосереджує свою увагу на історії університету як наукової і освітньої установи, персональній діяльності дослідників університету за порівняно короткий період з кінця XIX до середини XX століття.

Дисертація виконана на кафедрі етнології історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка в межах наукової теми "Етнокультурна історія західноукраїнських земель: археологічний, етнологічний та історико-краєзнавчий аспекти" (номер державної реєстрації 0118U000602). Тема дисертації відповідає спеціальностям 07.00.01 – історія України та 07.00.05 - етнологія.

Метою дисертаційного дослідження є комплексний аналіз розвитку народознавства у Львівському університеті впродовж кінця XIX – першої половини XX століття. Сформульовані завдання передбачають розкриття основних положень дисертації, залучення нових джерел та історіографії, з'ясування особливостей розвитку народознавства, діяльності професорсько-викладацького складу Львівського університету у різні періоди його історії, формування наукових шкіл тощо.

Взявши за об'єкт дослідження народознавство у Львівському університеті наприкінці XIX – у першій половині XX століття, автор окреслює основні змістові складові проблематики – етнографічну, етнологічну, антропологічну, фольклористичну та мистецтвознавчу, предметно розглядає їх в контексті

функціонування університету, дискурсів різноманітних народознавчих студій. Отже, об'єкт і предмет дослідження логічно взаємопов'язані в контексті теми дисертації.

Достатньо чіткою є позиція автора щодо визначення хронологічних меж дослідження. Вони окреслені 1895 і 1947 роками. Верхня хронологічна межа (1947 рік) не залишає місця для дискусій. Нижня (1895 рік) обґрунтовується низкою подій, окремі з них, з точки зору віхових маркерів, відкриті для альтернативних варіантів, однак в цілому можна погодитись з обґрунтуванням автора.

Новизна отриманих результатів визначається комплексним підходом до вивчення історії народознавства в університеті через призму інституційного, навчального та наукового дискурсів, доповненням джерельної бази новим документальним наративом, алгоритмом його опрацювання, уточненням та доповненням теоретико-методологічних підходів, зокрема уніфікації понятійно-термінологічного апарату, характеристики тематичного і змістового наповнення курсів, діяльності народознавчих підрозділів та їхніх представників. Все це узагальнено, введено до наукового обігу, є суттєвим додатком до історії, насамперед Львівського університету.

Слід відзначити практичне значення отриманих результатів, серед яких автор дисертації наголошує на можливостях використання позитивного історичного досвіду в організації навчального процесу, важливості ролі етнологічних студій у формуванні національної свідомості громадян України.

Основні положення дисертаційної роботи пройшли різні форми апробації, розглядались на засіданнях кафедри етнології, фахових методологічних семінарах, міжнародних наукових форумах в Україні і за кордоном. У монографіях, статтях, переважна більшість яких є авторськими, висвітлюються питання, які є базовими для представленого дисертаційного дослідження: інституціоналізація народознавчої діяльності, формування наукової школи Адама Фішера, теоретико-методологічні підходи щодо вивчення історії Львівського університету, діяльність провідних науковців, організація навчального процесу та його зміст, науковий аналіз народознавчих студій та інші.

Робота виконана на основі широкого кола джерел та історіографії. Розглядаючи у першому розділі історіографію і джерела, дисертант відзначає їх достатню репрезентативність, разом з тим наголошує на певних інформаційних прогалинах, які не дають змоги простежити розвиток народознавчого процесу за період, визначений в хронологічних межах дисертаційного дослідження. Роман Богданович розподілив історіографію на праці з історії Львівського університету і дослідження про народознавство в університеті, сформував

тематичні блоки і групи для вивчення в університеті народознавчих наук, діяльності народознавчих підрозділів, народознавчих студій, співпраці вчених з народознавчими організаціями. Системний аналіз історіографії виявив малодосліджені теми, які стосуються, наприклад, магістерської системи навчання, здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Для написання дисертаційного дослідження залучена ґрунтовна джерельна база з архівних і опублікованих джерел, нормативних документів університету, праць народознавців, спогадів, автобіографій. Вона суттєво конкретизувала контекст навчального дискурсу народознавчих студій в університеті, змістове наповнення навчальних курсів, народознавчих наук для магістрів і докторів філософії, питання зовнішніх зав'язків, співпраці народознавців університету.

Теоретико-методологічною основою дисертаційного дослідження обрано проблемно-хронологічний підхід, аналіз в комплексі напрямів діяльності народознавчих студій, організації навчального процесу та наукових досліджень. Такий підхід забезпечив можливості залучення до комплексного наукового аналізу різних, але пов'язаних між собою спільною метою інституційного, навчального та наукового дискурсів.

Дисертація складається із вступу, восьми розділів, висновків, списку літератури. Кожний розділ має підрозділи які концентрують увагу на ключових позиціях.

У розділах дисертації висвітлені питання організації народознавчих студій в університеті, діяльності основних навчально-наукових одиниць, розглядаються особливості викладання народознавчих дисциплін та системи здобуття наукових ступенів. Викладений матеріал структуровано таким чином, щоб у логічній послідовності максимально розкрити особливості формування і розвиток народознавства в інтелектуальному середовищі Львівського університету. Так, розгляд народознавчого процесу Роман Богданович розпочинає у другому розділі з дослідження системи організації народознавчих студій наприкінці XIX – початку XX ст. Розглядаються складні процеси підготовки кадрів, негативна роль політичних чинників, різноманітних обмежень на шляху формування проукраїнського кадрового потенціалу, українських народознавчих студій. Автор відзначає важливу позитивну роль у цьому процесі зв'язків Львівського університету з народознавчими осередками європейських університетів, НТШ у Львові. Все це сприяло становленню етнологічної науки у Львівському університеті, яка, як доводить Роман Богданович, розпочинає свою історію зі створенням кафедри етнології в 1910 році. Її подальший розвиток, як і народознавчого напряму, залежав від кадрового потенціалу, тому підготовка кваліфікованих фахівців була одним з пріоритетів організаційної діяльності очільників кафедри. Процес підготовки з

виходом на габілітацію науковців Роман Богданович тісно пов'язує з навчальною і науковою діяльністю профільних інституцій, студентських наукових товариств. Аналізу діяльності народознавчих навчально-наукових підрозділів університету дисертант приділяє особливу увагу, знаходить нові аргументи, які доповнюють історію реорганізації цих підрозділів, характеризують особливості організаційної, наукової, освітньої діяльності.

Процес цей був непростим, супроводжувався пошуком оптимальних рішень. Даній проблемі присвячено окремий третій розділ «Кафедра – основна навчально-наукова одиниця. Етнографічний музей (1939-1947)», в якому автор досліджує трансформації структури Львівського університету, реформування народознавчих підрозділів, кадрової політики. Відзначає роль українських вчених, наслідки тиску ідеологічних чинників. Викладений у розділі матеріал охоплює різні аспекти організаційного характеру, дисертант обґрунтовано характеризує особливості розвитку народознавчих підрозділів в 1939-1947 роках.

Невід'ємною складовою народознавчого дискурсу є освітній процес. Роман Богданович доводить наявність в лекційних курсах етнографічної і етнологічної проблематики. Особливо слід відзначити виконану роботу в четвертому розділі «Народознавча складова абсолюторіїв: лекційні курси (1895 – 1939)» щодо реконструкції лекційних курсів. Це дало змогу з'ясувати напрями народознавчої проблематики, акцентування уваги на вивченні матеріальної, соціальної і духовної складових традиційно-побутової культури, фольклористики, мистецтвознавства, антропології.

Цілком виправданим є звернення Романа Богдановича до аналізу організації і проведення практичних занять. Різноманітні форми проведення практичних робіт зі студентами засвідчує розуміння на той час важливості народознавчої проблематики. У п'ятому розділі «Народознавча складова абсолюторіїв: практичні заняття (1895 – 1939)» простежена народознавча складова в тематиці практичних занять низки гуманітарних дисциплін. Аналіз контексту практичної професійної підготовки, зокрема реконструкція програм практичних форм занять важливі для написання історії розвитку етнології у Львівському університеті. Звісно ж, з урахуванням особливостей навчального дискурсу кінця 1930-х – 1940-х років, якому присвячено окремий шостий розділ «Особливості викладання народознавчих дисциплін наприкінці 1930-х – 1940-х років». Роман Богданович конкретизує процес згортання народознавчої проблематики в університеті, скасування етнології та антропології як окремих галузей знань.

Проблематика поступового переходу від навчання до наукових дискурсів розглядається в сьомому розділі «Механізми здобуття ступеня магістра

філософії (друга половина 1920-х – 1930-ті роки)», в якому досліджує комплекс питань стосовно екзаменаційних випробовувань, організації навчального процесу, аналізуються магістерські програми. Як і в попередніх, у зазначеному розділі також представлені результати пошукової роботи. Йдеться про реконструйований перелік магістрів філософії у галузі етнографії і етнології, проаналізовано тематику наукових праць з етнології.

У восьмому розділі в хронологічних межах дисертаційного дослідження з'ясовано механізм здобуття наукового ступеня доктора філософії, кандидата і доктора наук. Інформація про підготовку і захист докторських робіт, народознавчу проблематику, зміни наукових пріоритетів достатньо повно характеризує науковий процес у цьому народознавчому сегменті.

Деякі питання потребують уточнень, додаткових роз'яснень.

1. Під час характеристики магістерської системи у Львівському університеті, введеної у 1920-х роках, можна було б згадати, що в університетах Харкова, Києва, Одеси магістерські ступені присвоювали ще наприкінці XIX – на початку XX ст. й охарактеризувати їхню специфіку, розширивши, таким чином, порівняння цих університетів із Львівським університетом.

2. Можливо варто було б у дисертації повніше розкрити науковий доробок Романа Михайловича Волкова як фольклориста (дисертант згадує цього вченого лише побіжно). Наше зацікавлення цим питанням зумовлене не лише тим, що Р. М. Волков був одним з найвідоміших народознавців Одеси (від 1918 р. викладав в Одеському університеті), а й тому, що на прикладі його постаті можна простежити зміни в підходах до народознавчих праць на початку XX ст. і в 1918–1940-х роках.

3. Під час характеристики габілітацій варто було б розширити інформацію саме про габілітаційні праці. Можливо, їх доречно було б висвітлити в окремому підрозділі. Можемо запропоновувати у майбутньому подати їхню характеристику поряд із характеристикою докторських робіт і таким чином, розкрити розвиток учених у науково-дослідницькій сфері, адже габілітаційна робота була наступним етапом наукового зростання після роботи докторської.

Зазначені запитання і зауваження рекомендаційні за характером і не зменшують наукової цінності дисертаційного дослідження. Дисертація відзначається науковою новизною та практичним значенням. Роман Богданович суттєво поповнив фактологічну базу своїми науковими розробками, ввів до наукового обігу новий корпус джерел з історії Львівського університету, розвитку народознавства. Основні положення, які визначають новизну дослідження і відображені в розділах і підрозділах, пройшли апробацію у вигляді доповідей на конференціях, у надрукованих у фахових виданнях.

Можна констатувати, що наукові положення і висновки належно обґрунтовані, мають наукову і практичну цінність. Вони можуть використовуватися у навчальному процесі закладів вищої освіти, для написання лекційних курсів з історії, етнології, краєзнавства, навчально-методичних розробок, посібників і підручників.

Автореферат дисертації відповідає вимогам як за структурою, так і оформленням. Зміст автореферату ідентичний з текстом дисертації. Основні положення тексту автореферату співпадають з текстом дисертації.

Отже, дисертаційна робота Тарнавського Романа Богдановича є завершеною науковою працею, в якій отримані вагомі, теоретично обґрунтовані та практично значимі результати. За науковим рівнем, обґрунтованістю основних положень і висновків, практичним значенням дисертаційна робота «Народознавство у Львівському університеті наприкінці XIX – в першій половині XX ст.: контексти, дискурси, наукові зв'язки», представлена на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальностями 07.00.01 – історія України та 07.00.05 – етнологія, відповідає вимогам, викладеним у п. 9,10 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, (зі змінами, затвердженими Постановами Кабінету Міністрів України №1159 від 30 грудня 2015 року, а його автор Тарнавський Роман Богданович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальностями 07.00.01 – історія України та 07.00.05 – етнологія.

Доктор історичних наук, професор кафедри
археології та етнології України,
декан факультету історії та філософії Одеського
національного університету імені І.І.Мечникова

Кушнір В.Г.

Підпис громад. курнєєва В.І.
посада
ЗАСВІДЧУЮ:
Начальник відділу кадрів ОНУ імені І. І. Мечникова
Бахір І. М.

ВІДДІЛ КАДРІВ